

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 17 1 ● 2018

De krooneend

in de Amsterdamse Waterleidingduinen

● Groepje krooneenden.
Tekening: Jos Zwarts.

Waarnemers signaleren de afgelopen jaren steeds meer krooneenden in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Dat is vooral in de winter zo, maar de afgelopen twee jaar zijn er ook opvallende zomerwaarnemingen geweest. Zou de krooneend als broedvogel kunnen worden genoteerd?

De krooneend is een vrij grote duikeend, circa 10 cm groter dan de bekende kuif- en tafeleend. De mannetjes zijn echte ‘beauties’ met prachtige oranje kop en felrode snavel. In de vorige eeuw was het een zeldzame soort die pas in 1942 voor het eerst in Nederland broedend werd vastgesteld in de Vinkeveense Plassen. Rond 1975 was het aantal broedparen in Nederland opgelopen tot 40-60 paar, voornamelijk in het Utrechtse plasseengebied en in de Randmeren. Daarna trad een sterke daling in, tot in 1990 nog maar circa 10 broedparen vastgesteld konden worden.

De krooneend is een echte vegetariër en eet vooral graag kranswieren. Door de verbeterde waterkwaliteit in Nederland nam de groei van kranswieren weer toe, waardoor ook de krooneenden weer toenamen.

Historisch overzicht

In de regio van de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland zijn de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) het beste gebied om krooneenden te zien, vooral in de wintermaanden.

Ik begon in 1957 met vogelwaarnemingen. In de eerste 30 jaar waren de waarnemingen van de krooneend schaars: erg verspreid over alle wateren in de AWD en nog lang niet ieder jaar.

Na de strenge winter 1962-1963 zag ik voor het eerst een krooneend: op 6 oktober 1963 zwom een mannetje in de Oranjekom en op 2 november een mannetje in het Eerste Infiltratiegebied. De eerste waarnemingen zouden betrekking kunnen hebben op ontsnapte vogels uit watervogelcollecties. Na de eerste waarneming was de volgende pas op 16 januari 1965, een mannetje in het Noord-Oosterkanaal. Vanaf 1967 t/m 1986 werden jaarverslagen van de ringgroep gepubliceerd. Daarin is te lezen dat bijna jaarlijks (behalve in 1977, 1979 en 1980) krooneenden werden waargenomen, één tot zes exemplaren, voornamelijk in de wintermaanden. Daarna moet ik weer putten uit mijn eigen waarnemingen. Na 1993 was de beste locatie om krooneenden te zien de Zwanenplas en directe omgeving.

Broedgebied vernield

Gingen er ook krooneenden broeden in de AWD? In 1970 werd voor het eerst aan het begin van de broedtijd, op 12 april, een mannetje waargenomen in de Renbaan. De Renbaan was een onder water gezette duinvallei, gelijkend op de situatie in Meijendel. Helaas werd in het natuurbeschermingsjaar 1970 de hele Renbaan vernield en plat gebulldoerd. Hierbij werden alle begroeiingen die in het water stonden verwijderd en de bodem geëgaliseerd, waarna het gebied tot infiltratiegeul werd gedegradeerd. Hiermee ging een prachtig natuurgebied verloren, waar gecoerde futen, dodaarsjes en vele andere watervogels in flinke aantallen broedden. Hiermee ging toen ook het enige gunstige broedbiotoop voor de krooneend en die andere soorten volledig verloren. En het zou erg lang gaan duren voordat er weer een krooneend in het broedseizoen zou worden waargenomen. Vanaf 1987 t/m 2005 verandert er niet veel bij de waarnemingen van de krooneend. Het blijven vooral

● Infiltratiegeul in de AWD. Foto: Hans Vader.

winterwaarnemingen, vooral dus in de Zwanenplas en omgeving. De aantallen stijgen wel iets, maar blijven (ver) onder de 20 exemplaren. Er zijn zelfs jaren waarin geen krooneend wordt gezien. Opvallend is wel een waarneming van een vrouwtje in Geul 2 op 21 augustus 1993. Wat deed zij hier zo vroeg (als wintergast)? Of had ze in de omgeving gebroed?

Maandelijks watervogeltellingen

Vanaf 2006 worden in de hele AWD de watervogels maandelijks geteld van september t/m april. Dat gebeurt door een groep vogelaars van de VWG Zuid-Kennemerland en van de Vereniging Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk op door SOVON vastgestelde data. Vanaf 2007 zien we de aantallen

stijgen tot boven de 20 exemplaren met als (voorlopig) maximum 50 exemplaren in 2016.

In de grafiek wordt vanaf 2006 het maximale aantal krooneenden getoond, dat tijdens een van de maandelijkse tellingen werd vastgesteld. Als mijn persoonlijke tellingen, dat wil zeggen al mijn waarnemingen op één dag tezamen in de hele AWD, hoger zijn dan een van de maandelijkse tellingen, dan zijn die aantallen aangehouden.

Krooneend als toekomstige broedvogel

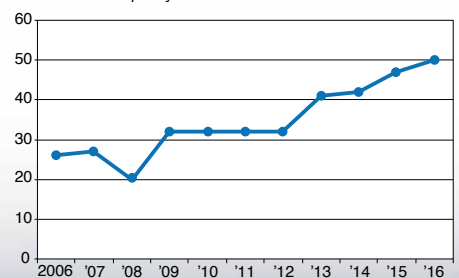
Ondanks de langdurige periode (al 53 jaar) dat er krooneenden in de AWD worden waargenomen zijn er, in tegenstelling tot Meijndel, nog geen broedgevallen vastgesteld. Hoopgevend zijn de volgende waarnemingen: in 2015 werden op

20 juli een man en drie vrouwtjes ruiend aangetroffen in het Witteveld; in 2016 werden vanaf 27 april t/m 18 juni een tot twee paartjes baltsend gezien in het Eerste Infiltratiegebied en op 16 juli nog een vrouwtje in het Nieuwkanaal.

Geslachtsverhoudingen

Het is bekend dat bij veel eenden meer mannen dan vrouwen geteld

● Figuur. Maximaal aantal krooneenden in de AWD per jaar van 2006 t/m 2016.

● Paartje krooneenden. Foto: Jankees Schwiebbe.

● Groep krooneenden. Foto: Hans Vader.

● Tabel. Geslachtsverhouding bij de getelde krooneenden in de AWD op verschillende data.

	Totaal ex.	% man	% vrouw	datum
1995	14	57	43	
2004	9	67	33	
2008	29	69	31	
2009	15	67	33	
2010	17	71	29	
2012	9	89	11	
2013	12	75	25	
2016	50	56	44	08-jan
2016	18	67	33	19-jan
2016	36	67	33	24-nov
2016	36	67	33	07-dec
2016	38	71	29	18-dec

In de nabije toekomst kunnen ook in de AWD krooneenden gaan broeden.

worden. Er is nu gekeken hoe dat bij de krooneend was. Er is een berekening gemaakt bij de wat grotere groepen. Bij de aantallen van de maandelijkse tellingen zijn de aantallen mannen en vrouwen niet aangegeven. Daarom zijn de aantallen van mijn eigen tellingen aangehouden.

Als uit de aantallen in de tabel het gemiddelde berekend wordt, dan blijkt dat de verhouding man/vrouw over een totaal aantal van 285 krooneenden, 68% man en 32% vrouw is. Dat betekent dat er in de AWD ruim twee keer zoveel mannetjes als vrouwtjes gezien worden.

Verskil met Meijendel

De Haagse waterleidingduinen (Meijendel) krijgen hun infiltratiewater uit de Maas. Dat zou schoner, minder voedselrijk, kunnen zijn dan het (toenmalige) Rijnwater in de AWD en mogelijk dat er daardoor eerder kranswieren groeien. Bovendien – en mogelijk veel belangrijker – zijn de infiltratiegebieden in Meijendel veel natuurlijker aange-

legd dan in de AWD. Er is niet veel vergraven en er zijn overal plassen ontstaan in natuurlijke duinvalleien. Hierdoor zijn er veel grillig gevormde oevers met (schier)eilandjes en wisselende waterdiepten.

Dit lijkt het ideale broedbiotoop voor de krooneend te zijn, want begin jaren 2000 werden daar al de eerste één tot drie broedparen vastgesteld. Vanaf 2007 nam de krooneend spectaculair toe tot het maximale aantal van 33 broedparen in 2011. Daarna daalden de aantallen iets tot 20 paar in 2014. Ook tijdens de rui en trek namen de aantallen enorm toe, in augustus 2014 werd het maximum van 278 exemplaren geteld. Als wintergast verbleven er soms 30 exemplaren, maar meestal minder. Meijendel lijkt daarmee een goed broedgebied voor krooneenden, maar is kennelijk minder geschikt als overwinteringsgebied.

Conclusie en verwachting

De AWD zijn in de afgelopen decennia, en met name de afgelopen

tien jaar, steeds geschikter geworden voor overwinterende krooneenden. Dit blijkt uit de stijging van de waargenomen aantallen in de winter. Mogelijk komt dit mede door een ‘overloop’ van de vele broedgevallen in Meijendel, maar dit is niet bewezen. In de nabije toekomst kunnen er misschien ook krooneenden in de AWD gaan broeden. Recente waarnemingen in het broedseizoen duiden hierop.

Hans Vader

Dit artikel verscheen eerder in Fitis.

NAGEKOMEN BERICHT 1: Op 25 juni 2017 is in het eerste infiltratiegebied in de AWD een paartje krooneend met jongen waargenomen door een medewerker van Waternet. Watervogelkenners hebben deze waarneming voor zover bekend niet kunnen bevestigen (paar met jongen niet meer gezien).

NAGEKOMEN BERICHT 2: Tijdens de voorbereiding van dit nummer is op 13 november 2017 auteur Hans Vader overleden. Hij is 77 jaar geworden. Een gedreven vogelaar en onderzoeker is niet meer.

Literatuur

- GEELHOED, S. H. GROOT, E. VAN HUIJSTEEDEEN, G. VAN LEEUWEN & P. DE NOBEL (red.), 1998. Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer. Uitgave Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland / KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- REMEELUS, A. 2015. De Krooneend, een succesverhaal. Duin 2015 nr. 1: 6-7.
- SCHARRINGA, C.J.G. W. RUITENBEEK & P.J. ZOMERDIJK (red.) 2010. Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels 2005-2009. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (SVN) en Landschap Noord-Holland, Amsterdam.
- VADER, H., diverse jaren. Dagboekjes AWD 1957 t/m 2016.
- VADER, H., 2017. Krooneend broedvogel in AWD? Fitis 53(1): 16-19.
- VOGELRINGSTATION AW-DUINEN, diverse jaren. Jaarverslagen AWD 1967 t/m 1986.